

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ДЛЯ ПОТРЕБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

FORMATION OF THE FINANCIAL SECURITY STRATEGY OF UKRAINE FOR THE NEED FOR PROTECTION OF ECONOMIC SECURITY OF NATIONAL ECONOMY

У статті висловлено припущення, що за сучасних умов фінансова безпека є важливою складовою економічної безпеки національної економіки. Запропоновано етапи формування стратегії фінансової безпеки України для потреб забезпечення економічної безпеки національної економіки. Конкретизовано фінансові інтереси держави в різних сегментах фінансової системи. Встановлено, що формування стратегії фінансової безпеки України як основи для визначення стратегічних пріоритетів забезпечення економічної безпеки національної економіки має ґрунтуватись на певних принципах. Запропоновано перелік принципів забезпечення фінансової безпеки держави для задоволення потреб економічної безпеки національної економіки.

Ключові слова: фінансова безпека, загрози, стратегія, економічна безпека, національна економіка, національна безпека.

В статье высказано предположение, что в современных условиях финансовая безопасность является важной составляющей экономической безопасности национальной экономики. Предложены этапы формирования стратегии финансовой безопасности Украины для нужд обеспечения экономической безопасности национальной экономики. Конкретизированы финансовые интересы государства в различных сегментах финансовой системы. Установлено, что формирование стратегии финансовой безопас-

ности Украины как основы для определения стратегических приоритетов обеспечения экономической безопасности национальной экономики должно основываться на определенных принципах. Предложен перечень принципов обеспечения финансовой безопасности государства для удовлетворения потребностей экономической безопасности национальной экономики.

Ключевые слова: финансовая безопасность, угрозы, стратегия, экономическая безопасность, национальная экономика, национальная безопасность.

In the article it is assumed that in today's conditions financial security is an important component of the economic security of the national economy. The stages of formation of the financial security strategy of Ukraine for the purposes of ensuring the economic security of the national economy are proposed. The financial interests of the state in different segments of the financial system are specified. It was established that the formation of the financial security strategy of Ukraine as the basis for determining the strategic priorities for ensuring the economic security of the national economy should be based on some principles. A list of principles for ensuring financial security of the state is provided to meet the economic security needs of the national economy.

Key words: financial security, threats, strategy, economic security, national economy, national security.

УДК 338.24.01

Зачосова Н.В.

д.е.н., доцент,
Черкаський національний університет
імені Б. Хмельницького

Постановка проблеми. Забезпечення економічної безпеки національної економіки є необхідною умовою реалізації приватних і державних економічних інтересів, запорукою еволюції економічної системи та вдалого позиціонування держави на глобальній економічній арені. Україна нині перебуває у стані, коли вплив економічних і фінансових загроз на стан економічних процесів набув свого апогею через політичну кризу та соціальну неврівноваженість у суспільстві. З огляду на це набувають актуальності спроби науковців запропонувати заходи посилення рівня фінансової захищеності і населення, і бізнес-структур, і держави загалом від дестабілізуючих факторів економічної природи походження. Фінансова система є центром сучасної економіки, і саме в її межах у вітчизняних реаліях формуються ризики сталого розвитку України в найближчій перспективі. Таким чином, економічну безпеку національної економіки значною мірою визначають рівень економічної безпеки держави та окремі функціональні складові її системи, однією з яких є фінансова безпека.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняними дослідниками зроблено численні

спроби вирішення проблем забезпечення економічної безпеки держави як важливої передумови для підтримки належного рівня національної безпеки. Так, О.М. Мартин розглядає економічну безпеку як складову національної безпеки [1], В.П. Мартинюк пропонує оцінку стану національної економіки здійснювати на основі інтегрального показника економічної безпеки держави [2], В.В. Рокоча пропонує вважати економічні інтереси та цінності системоутворюючим елементом національної економічної безпеки [3]. Таким чином, дослідниками визнається зв'язок між економічною та національною безпекою. Специфічні риси економічної безпеки національної економіки знайшли відображення в роботах таких вчених, як, зокрема, П.В. Мекшун, що вивчає еволюцію наукових підходів до визначення сутності економічної безпеки національної економіки та необхідності її державного забезпечення [4], І.І. Ніколаєва, яка розглядає економічну безпеку національної економіки в контексті державної політики [5], І.О. Губарева, що пропонує методичний підхід до оцінки економічної безпеки національної економіки України за умов посилення інтеграційних процесів [6], В.В. Мартиненко, що конкретизує тео-

ретично-методичні засади оцінки економічної безпеки національної економіки [7]. Однак хоча фінансова безпека, беззаперечно, є однією з основних складових економічної безпеки держави та економічної безпеки національної економіки, проте проблематика її забезпечення з метою досягнення кращих результатів функціонування національної економіки України розглянута у вітчизняних дослідницьких працях недостатньо. Так, спроба поєднати поняття національної економічної та фінансової безпеки України зустрічається в роботі Є.С. Дмитрієва [8], окремі питання забезпечення фінансової безпеки держави знайшли відображення у джерелі [9]. Проте за умов тривалої дестабілізації стану вітчизняної фінансової системи роль фінансової безпеки для нормального функціонування національного господарства стає надзвичайно важливою, що актуалізує дослідження у вибраній науковій площині.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення стратегічних засад забезпечення фінансової безпеки України як основи для стабілізації стану фінансової системи держави і підґрунтя для подальшого розвитку національної економіки, уточнення фінансових інтересів держави в різних сегментах національної фінансової системи, а також встановлення переліку принципів формування стратегії фінансової безпеки як елементу документального забезпечення економічної безпеки національної економіки в майбутньому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стратегія забезпечення фінансової безпеки України повинна бути складовою частиною стратегії економічної безпеки національної економіки. Умовою стратегії фінансової безпеки на макrorівні має стати успішне досягнення мети її розробки як документа, що визначає основні орієнтири для стабілізації та перспективного розвитку вітчизняного фінансового ринку та його учасників, більшість яких становлять фінансові установи, у середньостроковій і довгостроковій перспективах. З огляду на сучасні економічні умови та ті загрози, що є характерними для функціонування фінансової складової системи економічної безпеки національної економіки та елементів інфраструктури ринків фінансових послуг, головною метою стратегії фінансової безпеки України має бути визнане сприяння реалізації фінансових інтересів держави завдяки мінімізації загроз функціонуванню (життєздатності) національної економіки фінансової природи походження або таких, що чинять негативний вплив на фінансову стабільність держави.

Визначення орієнтованого переліку фінансових інтересів суб'єктів, які мають вплив на стан фінансової безпеки України, або тих, що на результатах власної діяльності відчувають вплив рівня фінансової безпеки країни, має бути одним з етапів розроблення стратегічних пріоритетів забезпечення

фінансової безпеки як складової економічної безпеки національної економіки (рис. 1).

Формування стратегії забезпечення фінансової безпеки в межах гарантування економічної безпеки національної економіки має здійснюватися з дотриманням запропонованої поетапності дій. Її розроблення відбувається на загальнодержавному рівні, наприклад одним із регуляторів фінансового ринку є документ рекомендаційного або директивного характеру. Однак важливим науковим і практичним завданням нині залишається визначення переліку національних економічних інтересів, забезпечення реалізації яких прямо залежить від стану безпеки різних складових фінансової системи України.

Так, у грошово-кредитній сфері до числа фінансових інтересів держави можна віднести забезпечення вільного готівкового та безготівкового грошового обігу, підвищення рівня доступності кредитних ресурсів для фізичних і юридичних осіб, забезпечення ефективної емісійної діяльності, формування достатніх обсягів резервів національної валюти для стабілізації стану економіки.

У валютній сфері пріоритетними фінансовими інтересами держави має стати забезпечення стабілізації валютних курсів і контроль їх волатильності, зупинка падіння ціни національної грошової одиниці та підвищення рівня довіри до неї у населення, формування золотовалютних резервів достатніх обсягів і якості тощо.

У бюджетній сфері фінансові інтереси держави містяться в площині зменшення рівня бюджетного дефіциту та знаходженні можливостей для його покриття, забезпеченні надійних джерел бюджетних надходжень, оптимізації витрат з бюджетів усіх рівнів, підтримці належного рівня бюджетної децентралізації з метою балансування фінансування регіональних потреб.

У банківській сфері фінансові інтереси національного рівня полягають у нарощуванні обсягів кредитування економіки, зменшенні рівня проблемних активів у портфелях банків, формуванні ефективної системи гарантування вкладів, стимулюванні депозитної активності населення та юридичних осіб, мінімізації кредитів пов'язаним із банками особам.

На ринках фінансових послуг фінансові інтереси держави полягають у підтриманні попиту та пропозиції для фінансових послуг і продуктів, стимулюванні інвестиційної активності, емісійної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання та нерезидентів, підвищенні рівня розвитку інфраструктури фінансового ринку, забезпеченні вільної конкуренції як у окремих фінансових сегментах, так і на ринку загалом, своєчасній ідентифікації професійних учасників ринків фінансових послуг, що провадять свою діяльність із порушеннями або використовуються в механізмах тіньової економіки

з метою легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, чи виведення капіталів за кордон, наприклад у офшорні зони.

У податковій сфері головними фінансовими інтересами держави без перебільшення можна назвати досягнення збільшення обсягів податкових надходжень та оптимізацію системи опо-

даткування, перш за все в напрямі спрощення процедури адміністрування фіскальних операцій. Загалом до національних фінансових інтересів можна віднести очищення фінансового ринку від неефективних учасників та тих фінансових установ, що є неконкурентоспроможними або створювались чи працюють із порушеннями законодав-

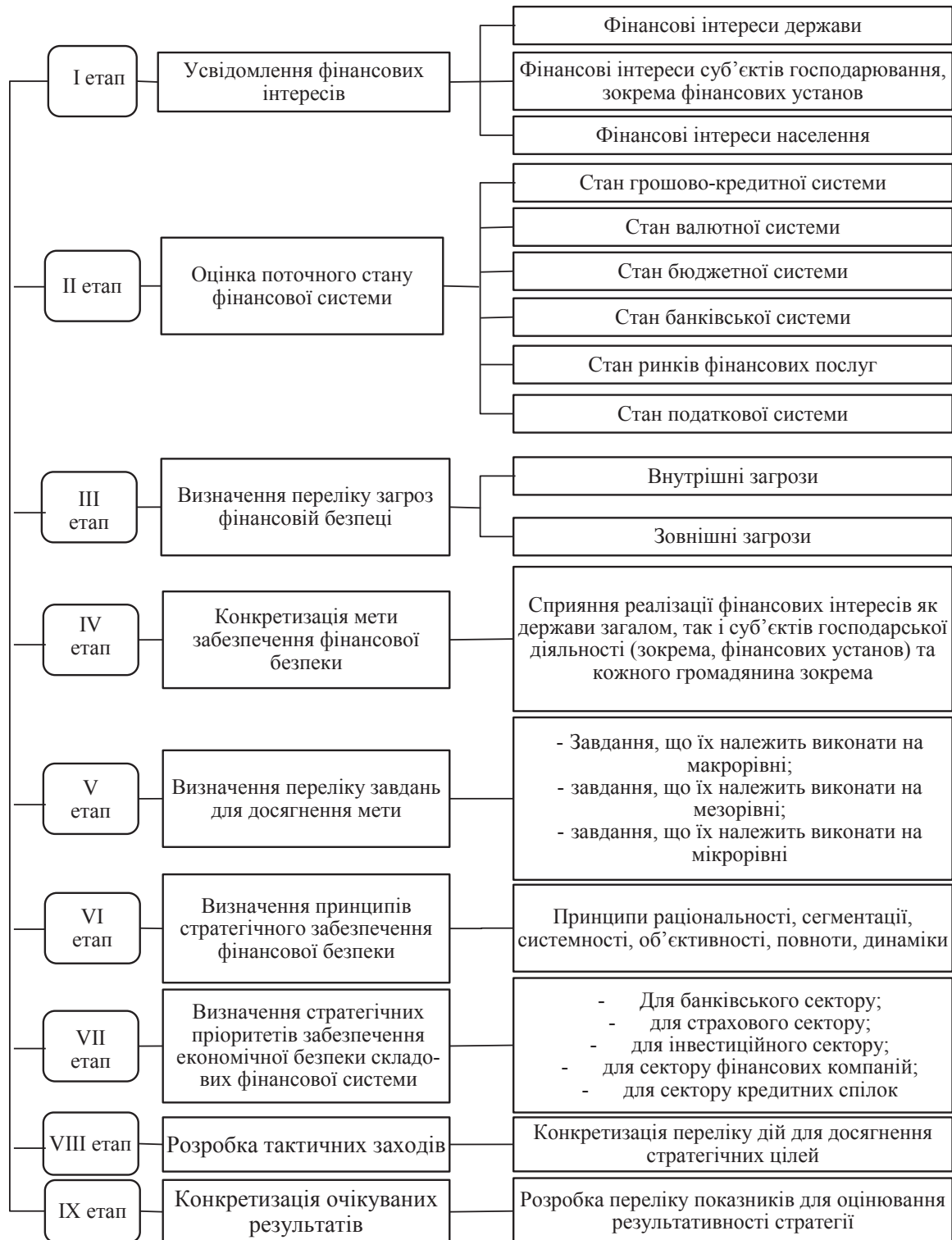

Рис. 1. Формування стратегії фінансової безпеки України для потреб забезпечення економічної безпеки національної економіки

Джерело: складено автором

ства; забезпечення доступу до міжнародних ринків капіталів, розширення доступу до міжнародних систем розрахунків; підвищення рівня фінансової грамотності населення.

Визначення фінансових інтересів держави в різних сегментах фінансової системи дає змогу окреслити перелік завдань, що їй належить виконати на макrorівні, аби зробити перераховані фінансові інтереси досяжними у середньостроковій і довгостроковій перспективах.

Формування стратегії фінансової безпеки України як основи для визначення стратегічних пріоритетів забезпечення економічної безпеки національної економіки має ґрунтуватись певних принципах. У контексті цього дослідження до їх числа запропоновано віднести принцип раціональності, принцип сегментації, принцип системності, принцип об'єктивності, принцип повноти, принцип динаміки.

Принцип раціональності полягає в необхідності зваженого розподілу ресурсів, необхідних для забезпечення фінансової безпеки держави та економічної безпеки національної економіки. Їх обсяг повинен бути таким, щоб позитивний ефект, який отримується від реалізації механізмів захисту системи економічної безпеки від загроз, був більшим за витрачені на його забезпечення активи. Крім того, принцип раціональності передбачає нерівномірний розподіл ресурсів для підтримання належного стану безпеки між різними сегментами фінансової системи, що пояснюється їх нерівнозначністю для економічної безпеки національної економіки за різних умов господарювання. Зокрема, за наявності бюджетного профіциту на підтримку належного рівня бюджетної безпеки нераціонально витрачати таку саму кількість ресурсів, як на банківську безпеку або безпеку небанківського фінансового ринку, високі показники яких можуть гарантувати інвестиційні перспективи національної економіки держави та її конкурентоспроможність на глобальному ринку капіталів.

Принцип сегментації означає необхідність планування та реалізації заходів щодо забезпечення фінансової безпеки держави з конкретизацією тактичних дій у цьому напрямі в кожному сегменті фінансової системи та окремо в кожному секторі фінансового ринку. Специфіка функціонування учасників фінансової системи, а особливо професійних учасників фінансового ринку, не дає змогу розробити універсальний план заходів щодо забезпечення економічної безпеки фінансового ринку загалом і вимагає формування переліку стратегічних імперативів для досягнення належного рівня захисту суб'єктів на кожному з ринків фінансових послуг, зокрема страховому, кредитному, інвестиційному, банківському.

Принцип системності передбачає оцінювання, планування, забезпечення стану фінансової без-

пеки держави в комплексі та з урахуванням наявності та функціональних особливостей усіх елементів, що входять до фінансової системи України. Дотримання цього принципу вимагає виділяти елементи системи економічної безпеки країни та її фінансової складової, виявляти та вивчати зв'язки між ними, простежувати, яким чином деструктивний вплив зовнішніх і внутрішніх загроз на окремих учасників фінансового ринку або один з його сегментів буде відображатися на стані економічної безпеки інших учасників чи сегментів ринку.

Принцип об'єктивності має велике значення у період стрімкого зростання обсягів інформаційних потоків і усвідомлення значимості та цінності інформації як одного з активів для реалізації процесів господарської, інвестиційної та фінансової діяльності учасників фінансової системи. Так, користувач інформації про рівень фінансової безпеки повинен розуміти, що наявні у нього результати її оцінювання та, власне, дані можуть мати суб'єктивний характер, а тому у спробах забезпечення високого рівня економічної безпеки на різних рівнях економічної системи суб'єктам, задіяним у цьому процесі, доцільно намагатись самостійно отримати достовірні відомості про функціональний стан елементів фінансової системи, її учасників тощо, а також проводити їх аналіз особисто для забезпечення найвищого можливого рівня об'єктивності суджень. Іншим проявом дотримання принципу об'єктивності є необхідність побудови системи захисту економічної безпеки національної економіки на основі елементів, що реально існують в об'єктивній дійсності, з урахуванням їх поточного стану та без огляду на будь-які побажання і вподобання щодо розробки або зміни механізмів протидії загрозам у процесі забезпечення економічної безпеки, якщо вони суперечать об'єктивній необхідності.

Принцип повноти означає, що набір заходів та інструментів уникнення, протидії, мінімізації загроз економічній безпеці повинен бути достатнім для захисту усіх її складових та елементів без жодного винятку. З філософської точки зору принцип повноти ("the Principle of Plenitude") означає, що всі можливості, які коли-небудь існували, коли-небудь повністю реалізуються. Жодна можливість не залишиться нездійсненою у нескінченності плину часу. Навпаки, те, що ніколи не реалізується, слід вважати неможливим. Принцип повноти передбачає, що ніяка справжня потенційність буття не може залишитися нездійсненою. У контексті забезпечення економічної та фінансової безпеки на мікро- та макrorівнях інтерпретація цього принципу може бути такою: кожна загроза зовнішньої та внутрішньої відносно системи економічної безпеки природи походження у певний момент часу реалізується, а також матиме наслідки для поточного та перспективного стану

окремого елементу або сукупності елементів системи економічної (фінансової) безпеки. Тому перелік загроз, завдання протидії яким планується включити до стратегій забезпечення фінансової безпеки та економічної безпеки національної економіки в перспективі, має бути максимально детальним.

Принцип динаміки передбачає, що фінансова система України, а отже, і стан її безпеки перебувають під впливом змін, тобто є динамічними. Тому заходи забезпечення фінансової безпеки повинні бути адаптивними, відповідно, такими, що можуть бути пристосованими до зміни параметрів або характеристик елементів системи безпеки чи її функціональних складових.

Нині в Україні відсутня Стратегія фінансової безпеки держави. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 р. [10] була прийнята у 2015 р.; Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» була схвалена Указом Президента України у січні 2015 р. [11]; затверджена у 2016 р. Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України [12] як орієнтирів для досягнення належного стану окремих показників визначає кінець 2020 р. (тобто також розрахована на п'ять років). З урахуванням цього за умови розробки та прийняття на державному рівні у 2018 р. Стратегії фінансової безпеки України, Стратегії забезпечення економічної безпеки національної економіки або іншого документа, в якому буде чітко визначено стратегічні імперативи забезпечення економічної безпеки фінансової системи України, часовий горизонт його дії та планові показники мають сягати 2023 р.

Висновки з проведеного дослідження. У проведеному дослідженні визначено фінансові інтереси України в різних сегментах фінансової системи, а також перераховано принципи забезпечення фінансової безпеки держави, що є основою економічної безпеки національної економіки. Отримані результати можуть бути використані як інформаційно-аналітичне підґрунтя для планування довгострокових заходів забезпечення фінансової та економічної безпеки на мікрорівні, а у подальших дослідженнях планується запропонувати перелік цільових орієнтирів для розроблення та реалізації на макрорівні стратегії забезпечення фінансової безпеки України до 2023 р., а також довести необхідність відображення основних її

положень у стратегіях забезпечення економічної безпеки національної економіки України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мартин О.М. Економічна безпека як складова національної безпеки. Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Економіка. 2013. Вип. 22. С. 68-74.
2. Мартинюк В.П. Оцінка стану національної економіки на основі інтегрального показника економічної безпеки держави. Економіка. Менеджмент. Підприємництво. 2013. № 25 (1). С. 179-187.
3. Рокоча В.В. Економічні інтереси та цінності як системоутворюючий елемент національної економічної безпеки. Вчені записки університету «КРОК». Серія: Економіка. 2014. Вип. 36. С. 28-36.
4. Мекшун П.В. Еволюція наукових підходів до визначення суті економічної безпеки національної економіки та необхідності її державного забезпечення. Економічний форум. 2013. № 3. С. 24-29.
5. Николаєва І.І. Економічна безпека національної економіки в контексті державної політики. Управління розвитком. 2014. № 1. С. 11-14.
6. Губарева І.О. Методичний підхід до оцінки економічної безпеки національної економіки України в умовах посилення інтеграційних процесів. Економіка. Управління. Інновації. 2014. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2014_1_30.
7. Мартиненко В.В. Теоретико-методичні засади оцінки економічної безпеки національної економіки. Економічний простір. 2015. № 93. С. 131-140.
8. Дмитрієв Є.Є. Сучасні міжнародні загрози для національної економічної та фінансової безпеки України. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. 2013. Вип. 37. С. 244-255.
9. Зачосова Н.В. Формування системи економічної безпеки фінансових установ: монографія. Черкаси: ПП Чабаненко Ю.А., 2016. 375 с.
10. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 р.: Постанова Правління Національного банку України від 18 червня 2015 р. № 391. URL: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297>.
11. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
12. Про Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 р. «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України»: Указ Президента України від 14 березня 2016 р. № 92/2016. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/92/2016/page>.